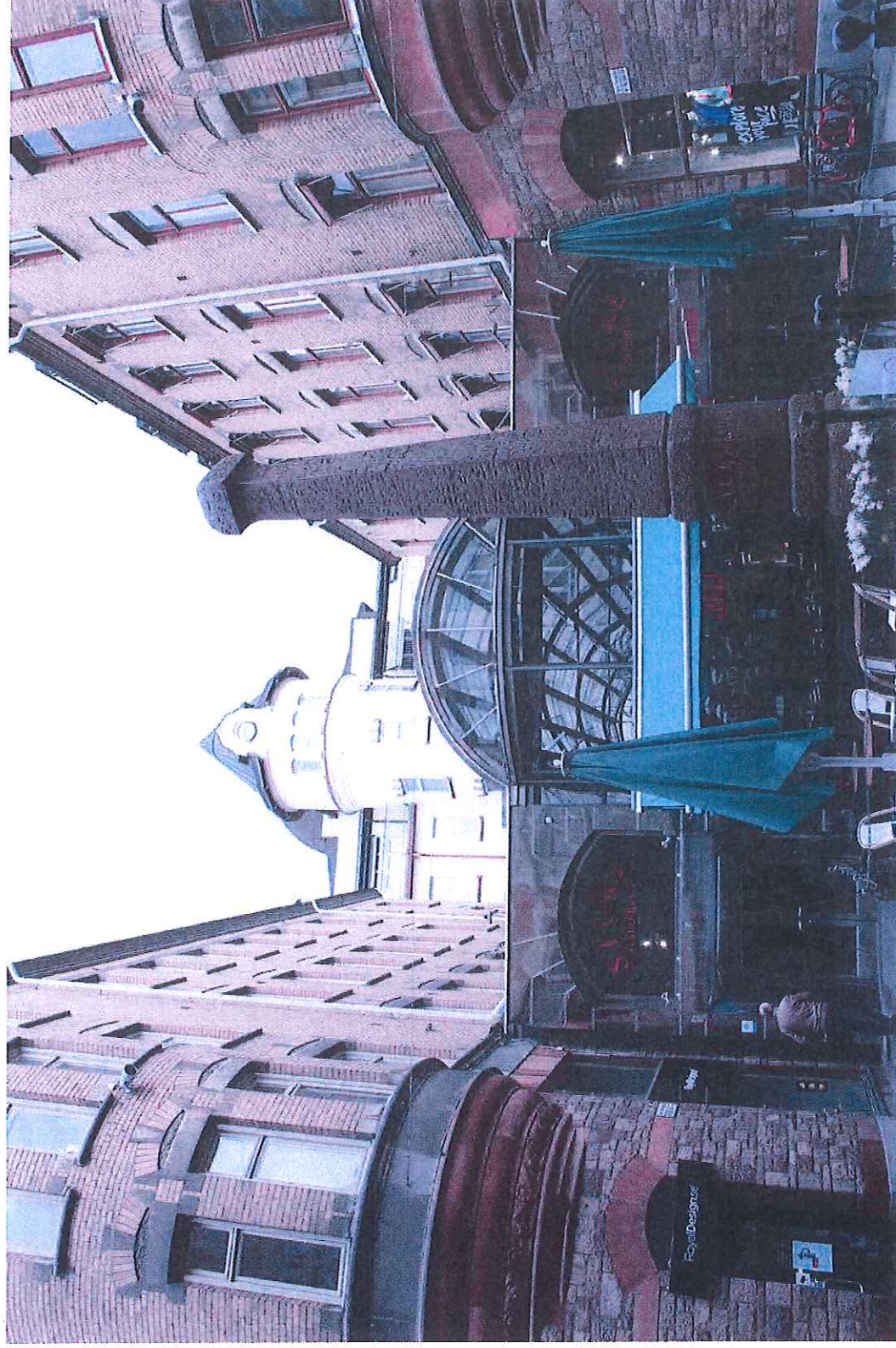

Dnr: 2015-521-1.S.S

BILAGA 1: f

ANTIKVARISK FÖRUNDERSÖKNING

Freys Hyrverk - Kv. Sperlingens Backe 56, Grev Turegatan 11

2014-06-30

Freys Hyrverk - Kv. Sperlingens backe 56, Grev Turegatan 11

Antikvarisk förundersökning, 2014-06-30

Beställare: Sturegallerian AB

Den antikvariska förundersökningen är utförd av Nyréns arkitektkontor genom:
Fredrik Olsson, handläggande byggnadsantikvarie

Omslagsbild: Fastigheten sedd från Grev Turegatan.

Kv. Sperlingens backe 56, Stockholm

Antikvarisk förundersökning. 2014-06-30

Nyréns Arkitektkontor

Innehållsförteckning

INLEDNING

Fastighetsdata	1
Bakgrund och syfte	1
Skydd	1
Kulturhistorisk klassificering	1

HISTORIK

Kvarteret	3
Byggnadshistorik	3
Arkitekten	4
Konstruktion och fasader	5
Inre funktioner och utformning	7
Ombyggnadshistorik	9

BEVARANDESTATUS

Exteriör	11
Interiör	13

KULTURHISTORISKT VÄRDE

Metodbeskrivning	16
Dokumentvården	16
Upplevelsevården	17
Värdebarande byggnadsdelar och detaljer	17
Kulturhistoriskt värdefulla delar och detaljer	18

KÄLLFÖRTECKNING

Arkiv	27
Otryckta källor	27
Tryckta källor och litteratur	27

Inledning

Fastighetsdata

Fastighetsbeteckning: Sperlingens Backe 56 (f.d. 54)
Adress: Grev Turegatan 11A, B och C, Norrmalm, Stockholm
Byggår: 1898-1900
Byggherre: Freys Hyrverk AB
Arkitekt: Wilhelm Klemming
Byggmästare: Wilhelm Klemming
Ursprunglig funktion: Åkerverksamhet, stall, verkstäder, kontor och expedition.

Bakgrund och syfte

Nyréns Arkitektkontor har på uppdrag av Sturegallerian AB genomfört en antikvarisk förundersökning i fastigheten kv. Sperlingens Backe 56. Arbetet har utförts av byggnadsantikvarie Fredrik Olsson. Fotografier, om ej annat anges, är tagna av Nyréns Arkitektkontor.

Skydd

Fornlämningar

Hela kvarteret Sperlingens backe ligger inom fornlämning RAÅ 103. Enligt 2 kap. 12§ kulturminneslagen krävs tillstånd från länsstyrelsen för schaktning, grävning och andra ingrepp i mark.

Plan- och bygglagen

För alla kvarterets byggnader gäller varsamhetskrav och särskilda krav vid underhåll enligt 8 kap. 17 och 14§§ i plan- och bygglagen.

Miljöbalken

Stockholms innerstad med Djurgården (AB115) är av riksintrasse för kulturmiljövården vilket regleras inom Miljöbalkens kap. 3. Riksintrasset ska skyddas mot påtaglig skada, vilket innebär att områdets kulturhistoriska värden ska bevaras och skyddas från åtgärder som medför påtaglig negativ kulturmiljöpåverkan.

I Riksantikvarieämbetets riksintrassebeskrivning Stockholms innerstad med Djurgården [AB 115] 1997-08-18 lyder motiveringen som följer:

Storstadsmiljö, präglad av funktionen som landets politiska och administrativa centrum sedan medeltiden och de mycket speciella topografiska och kommunikationsmässiga förutsättningarna för handel, samfärdsel och försvar. Utvecklingen inom stadsplane- och byggnadskonsten har fått särskilt tydliga uttryck med alla epoker från medeltiden till nutid väl representerade.

Kulturhistorisk klassificering

Fastigheten har av Stockholms Stadsmuseum klassificerats som särskilt värdefull från historisk, kulturhistorisk, miljömässig eller konstnärlig synpunkt (grön klass). Vid en bygglovsprövning kan grön- och blåklassade byggnaderna komma att omfattas av förbud mot förvanskning enligt 8 kap. 13§ i plan- och bygglagen.

Kv. Sperlingens backe 56, Stockholm

Antikvarisk förundersökning

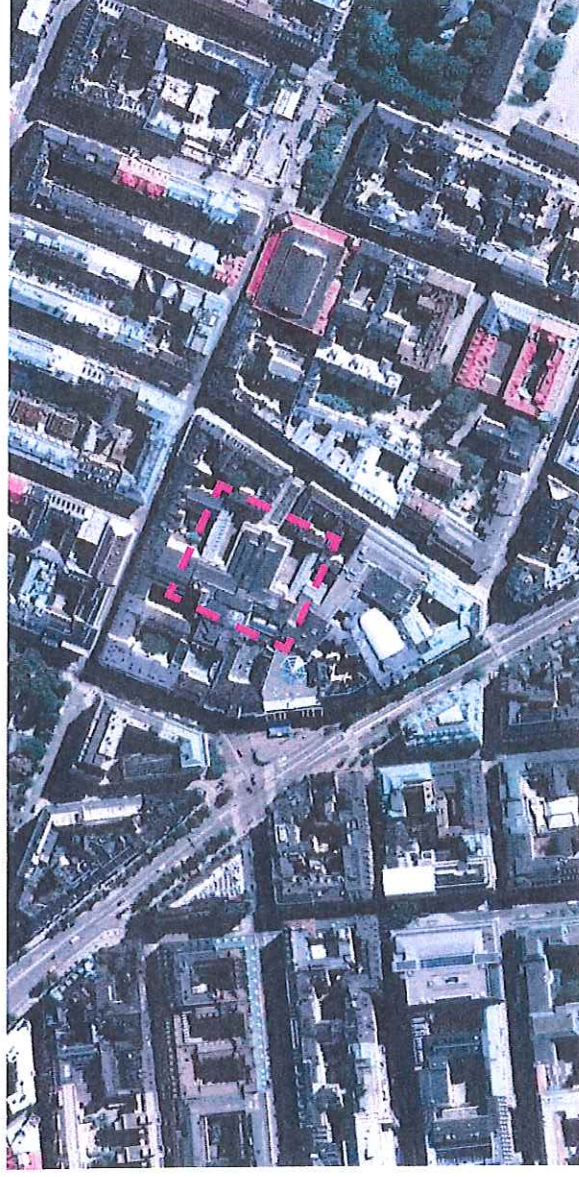
Kv. Sperlångens betydelse inom riksintresset

Med utgångspunkt från hur riksintresset definieras bedöms följande aspekter vara relevanta med avseende på Kv Sperlångens funktion inom ramen för riksintresset:

- 1600-talets starkt expansiva stad, med stadsplanestruktur, de offentliga rummen och bebyggelsen.
- Det stora reglerings- och utbyggnadsområdet på malmarna, med planstruktur, kyrkor, offentliga byggnader och bostäder.
- Det sena 1800-talets stadsbyggande med esplanadsystemet och gator av olika bredd och karaktär, och byggnader i bestämda hushöjder.
- Den täta och enhetliga stenstadsbebyggelsen.
- Kungsgatan som återspeglar stadsplanering och bebyggelseutvecklingen under 1900-talets inledande årtionden.
- Kontor, bankpalats, försäkringsbolag, varuhus och andra handels och näringslivets byggnader.

Andra Stockholmska särdrag:

- Nyerna från viktiga utsiktspunkter, blickfång
- De tydligt avläsbara "årsringarna" i stadsväxten.
- Stadssiluetten med den begränsade hushöjden där i stort sett bara kyrktornen och offentliga byggnader tillåtit höja sig över mängden.

Överst en satellitbild med den aktuella fastigheten markerad med en röd ram. Bild från Eniro. Underst karta över kulturhistorisk klassificering i Stockholm med den aktuella fastigheten inom röd ram. Källa: Stockholms stadsmuseum.

Kv. Sperlångens backe 56, Stockholm
Antikvarisk förundersökning

Historik

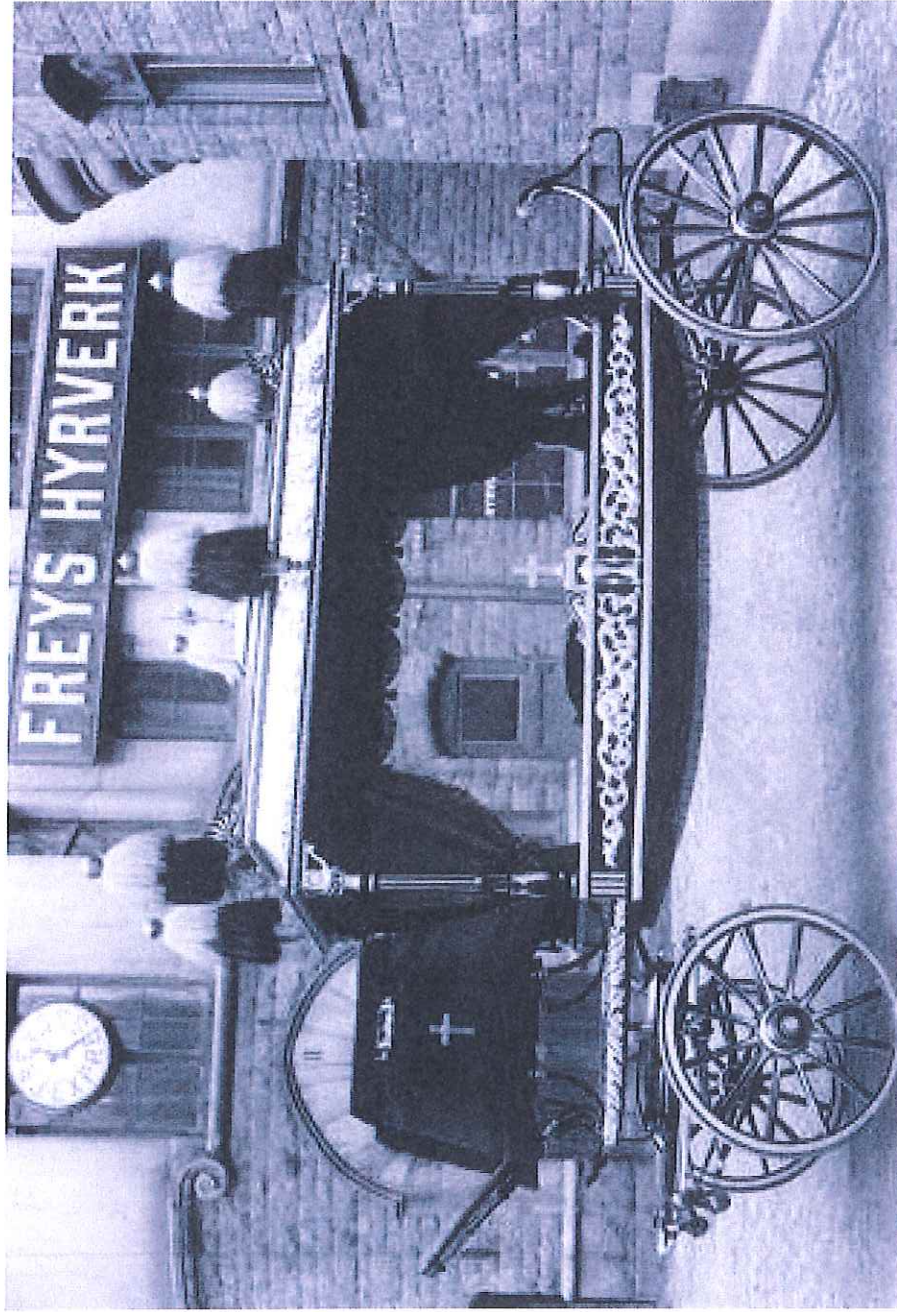
Kvarteret

Kvarteret Sperlings Backe har sitt namn efter generalmajoren Kaspar Otto Sperling (1596-1655). Sperling bosatte sig 1645 vid den västligaste delen av "Riddargathon" där han uppförde ett av stadsdelens första stenhus. Efter honom fick Riddargatans branta backe från stenhuset ner till dagens Birger Jarlsgatan, liksom även kvarteret norr därom, namnet Sperlings backe. Det var ett stort kvarter som även inkluderade dagens kvarter Landbyska verket och Ladugårdsgården norr om Stureplan. Dagens form fick kvarteret först i och med tillkomsten av Birger Jarlsgatan och förlängningen Sturegatan vid slutet av 1800-talet. Under större delen av 1800-talet präglades kvarteret av träbebyggelse. Vid 1870-talets slut hade dock flera bostadshus i sten tillkommit vid Grev Turegatan. Från 1880-talet och några årtionden framåt bebyggdes kvarteret med flerbostadshus i påkostad nyrenässans och jugendbarock.

Freys Hyrverk

Freys hyrverk grundades 1896 genom att tre hyrfirmor, Westerberg & Co, Käck & Co och CG Jonssons hyrverk slogs ihop till ett företag av direktör Gustaf Liljedahl. Åkeriet blev då Skandinavien's största med över 100 hästar och arbetade med både gods- och persontransporter.

För att husera sin verksamhet beslutade företaget att uppföra byggnaden på Grev Turegatan, ett "hästpalats". Wilhelm Klemming, som tidigare arbetat med bl.a. Sturebadet, utsågs till arkitekt och byggmästare. Sperlings backe 54 uppfördes som ett gårdshus åren 1898-1900. Husets kom att bli 5 våningar. Fasaden putsades med en ädelputs, bottenvåningen utfördes i huggen granit. Taket täcktes med förzinkad plåt. Gårdsplanerna var delvis asfalterade.

Katafalkvagn framför Freys Hyrverks kontor på Grev Turegatan 11. Fotografi taget 1901-1910 ur Stockholms stadsmuseums samlingar.

Ursprungligen inrymdes även Anderssens mekaniska stenhuggeri AB i byggnaden. I samtliga våningar fanns stora salar med pelare och bremervalv. I trapphuset fanns en spiraltrappa av betong, utöver det fanns det även en invändig spiraltrappa av gjutjärn. I källare och bottenvåning fanns vagnsbodar, kontor och expedition. En trappa upp fanns stallplatser för 106 hästar med vattenspilta för hästarnas bad. På våningsplanet fanns också sovrum, matsal samt tvättrum för kuskarna. På våningen 2 tr. fanns ett vagnsmakeri och på 3 tr. verkstäder. Vinden var foderupplag. Hästar och vagnar transporterades med sinnrika hissar placerade utanpå byggnadens gavlar.

Vatten från en egen brunn leddes upp i byggnaden genom trapphuset. Byggnaden invigdes under pompa och ståt i oktober 1900. Året därpå hölls den första nobelprisceremonien och Freys fick uppdraget att köra deltagarna till festen, ett hedersuppdrag företaget innehar än idag.

Redan 1906 köpte Freys sin första automobil, då mer som en kuriositet än en seriös rival till häst och vagn. Redan 1910 hade dock hästskjutarna i stor utsträckning ersatts av motorfordon vilket påverkade behovet av lokaler.

Kv. Sperlings backe 56, Stockholm

Antikvarisk förundersökning

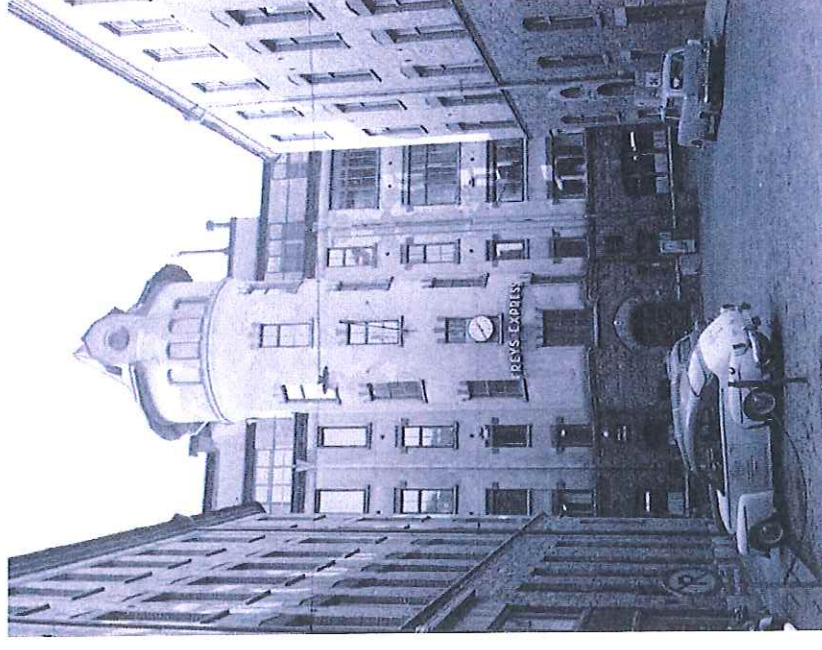
1913 uppfördes de två gårdsflyglarna. Arkitekter var David Lundegårdh och Edward Ohlsson. Flyglarna var fyra våningar höga med fasader slammade med KC-puts, då kallat *bastardputs*. Taken kläddes med galvaniserad takplåt. I taken togs takfönster upp för ljusinsläpp till vindsvåningen. 1923 stod samma arkitekter för ritningarna när den norra gårdsflygeln sammanlänkades med huvudbyggnaden via en passage och ett trapphus. Byggnaders bottenvåningar inreds i samma veva med bilgarage, häst och vagn var nu utranterat och bilen tar sin plats i verksamheten. Förmodligen så revs de utvändiga gavelhissarna i samband med övergången till motorburen verksamhet.

Liksom huvudbyggnaden inrymde flyglarnas våningsplan stora salar på betongpelare och med betongbjälklag och användes som magasin. Magasinsutrymmen var en förutsättning för verksamheten, huvudbyggnadens personal- och verkstadslokaler lämnade litet utrymme för lagerhållning.

Hyrverksverksamheten fortsatte till 1970-73 då en fullständig interiör ombyggnad genomfördes. Funktionen som lager och verkstad upplörde och de gamla lagerlokalerna blev kontor. Dörrar, portar och fönstersnickerier böts ut. Gjutjärstrappan demonterades och hissar installerades. Brädgolv av varierande kvalitet lades in. Gårdsflyglarnas vindsvåningar inreddes.

Enligt byggnadsinventeringen utförd av Stockholms Stads- museum 1973 fanns då inga äldre inredningsdetaljer kvar i huset. Bara några år senare, 1979, lämnade Freys lokaler på Grev Turegatan för att fortsätta sin verksamhet på annat håll. Freys har än idag kvar sina hedersuppdrag och står för limousinservicen till Nobelceremonien och kungafamiljen.

Fastighetens historia slutar dock inte där utan 1986 påbörjades byggandet av Sturegallerian vilket markant skulle förändra hela kvarteret. Gården framför huvudbyggnaden täcktes över av en överbyggnad i glas. Bottenvåningen omvandlades helt till att inrymma butikslokaler. 1988 ändrades de övre våningarna och huvudbyggnaden byggdes på med en våning som entresolerades. De övre våningarna har sedan 1980-talet byggts om ett flertal gånger för att uppfylla de växlande hyresgästernas önskemål.

Grev Turegatan 11 1962. Ur SSM:s samlingar, fotograf Siv Rahm.

1884 startade han egen verksamhet och stod bakom Adelsköldska villan i Villastaden som byggdes 1887-88. Wilhelm Klemming ritade Klara badinrättning, en anläggning han själv kom att ta över under byggprocessen då projektets pengar sinade. Han fortsatte att arbeta med badinrättningar och ritade Centralbadet 1904. Därefter ritade han Götgatan 12-14 1911 och Götgatan 7 1912 i Stockholm, samtliga gestaltade i jugendstil. Han kom senare att rita flera simhallar, skolbad, folkbad, arbetarbad, kasernbad och badrumsinredningar runt om i Sverige. Klemming var bosatt i Härleman-ska malmgården på Norrmalm och en inflytelserik medlem i Stockholms Fastighetsägareförening.

Porträttfotografi av Wilhelm Klemming. Fotograf taget från Wikipedia.

Arkitekten

Wilhelm Klemming (1862-1930) var en svensk arkitekt och byggmästare. Han studerade vid Kungliga Tekniska Högskolan fram till 1881 då han avbröt arkitektstudierna. Han studerade istället vidare vid Tekniska skolan 1882-1884 där utbildningen var mer praktiskt inriktad.

Sin första anställning fick han 1884 som ritare på Magnus Isæus och Carl Sandahls arkitektkontor och medverkade där i utformandet av Stockholms allmänna telefonaktiebolags byggnad som uppfördes 1885-86 hans ritningar. På kontoret fick han även sysselsätta sig med ritningarna till Sturebadet.

Kv. Sperlingens backe 56, Stockholm
Antikvarisk förundersökning

Konstruktion och fasader

Huvudbyggnaden uppfördes 1900 som kontor, verkstäder, magasin för vagnar och stall för verksamhetens hästar. Rymliga och öppna ytor var alltså en grundförutsättning vid planeringen av byggnaden.

Konstruktionen bestod av ett bärande tegelmurverk som mot gatan putsades med KC-bruk. Sockelvåningen och vissa fasaddetaljer utfördes i granit med rundfog mellan blocken. Fönster och dörröppningar kröntes av enkla segmentsågar. I bottenvåningen bestod gårdsfasaden i söder och norr av kraftiga pelare av huggna granitblock. Sockelvåningen avgränsades mot de övre, putsade, våningarna genom en profilerad gördellist. Fönstren var antingen spröjsade enlufsfönster eller trelufsfönster med mitt- och tvärposter.

Den invändiga konstruktionen fick ett bärverk av profiljärn. Bjälklaget utfördes med flacka bremervalv av tegel mellan I-balkar.

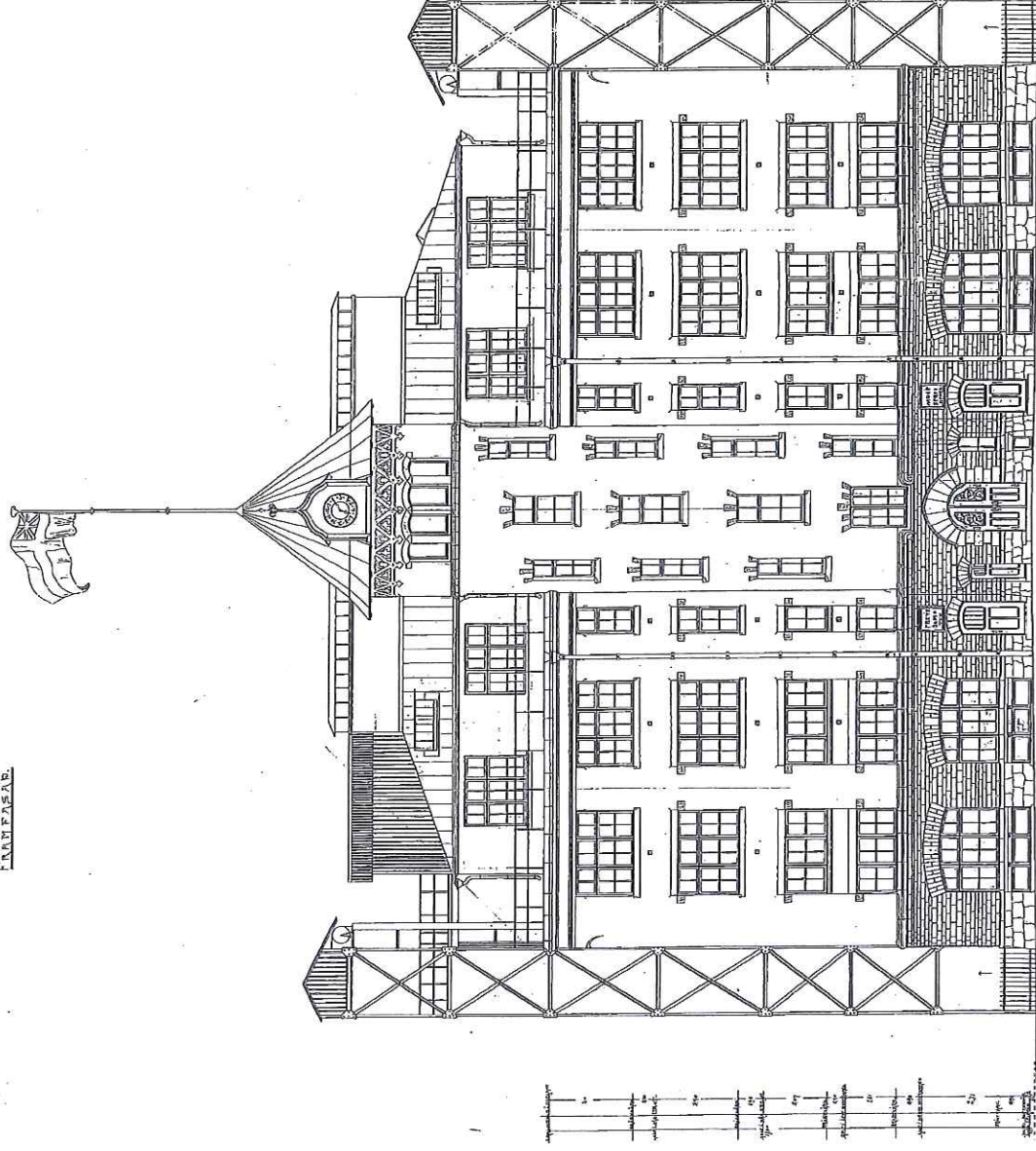
De två flankerande gårdsflyglarna uppfördes 1913 med en konstruktion av betongpelare och betongbjälklag. Marken pålades inför grundläggningen. Fasaderna slamputsades med ett tunt KC-bruk. Bottenvåningarna inrymde vid uppförandet uppställning för vagnar medan de övre våningarna brukades som magasin.

1913
1914

RITNING "11 BYGGMÅTT" HÄSTVÄRKS-VERK och VERKSTÄDER I TOMTEN MED KV. SPERLINGENS BACKE.

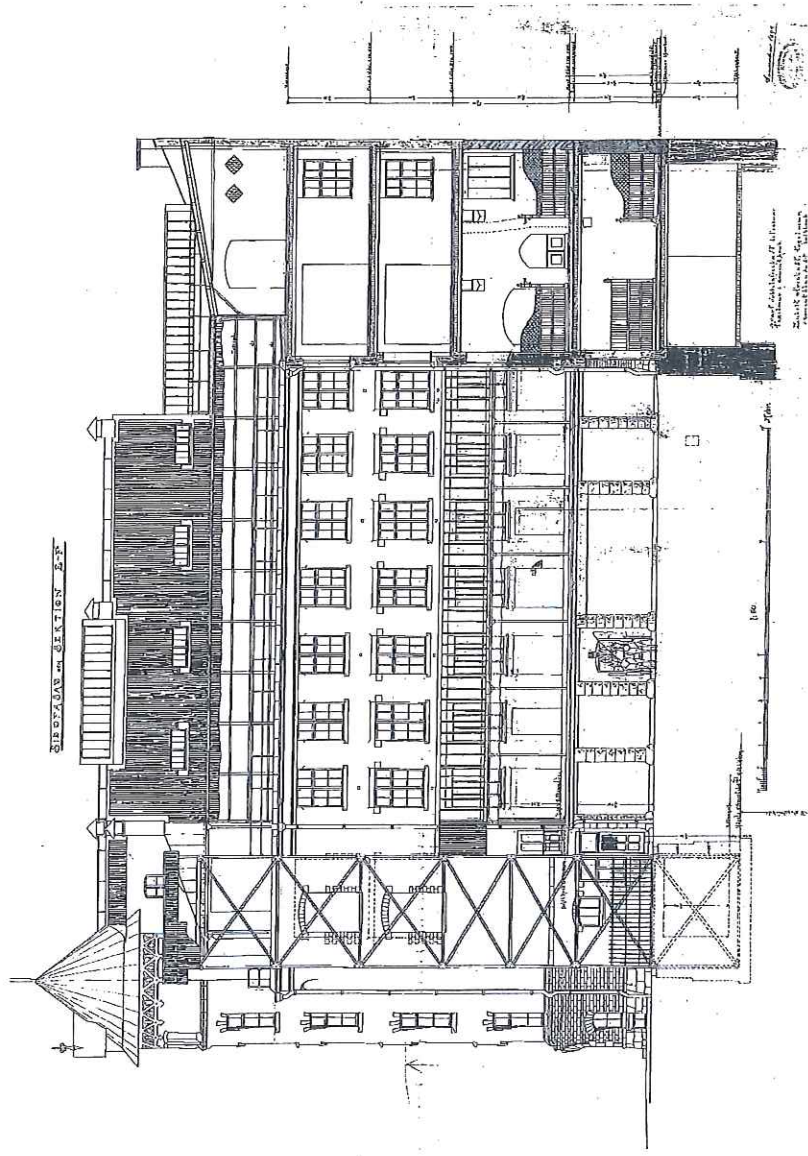
NOV.

FASADFASAD.

Ritning av fasaden mot Grev Turegatan daterad 1898. På gavlarna redovisas de två hissar som transporterade vagnar och hästar mellan våningsplanen. Ur Stadsbyggnadskontorets arkiv.

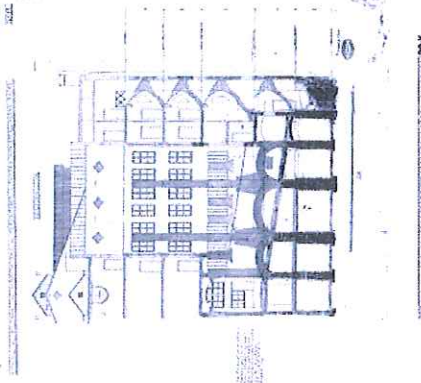
Kv. Sperlingens backe 56, Stockholm
Antikvarisk förundersökning

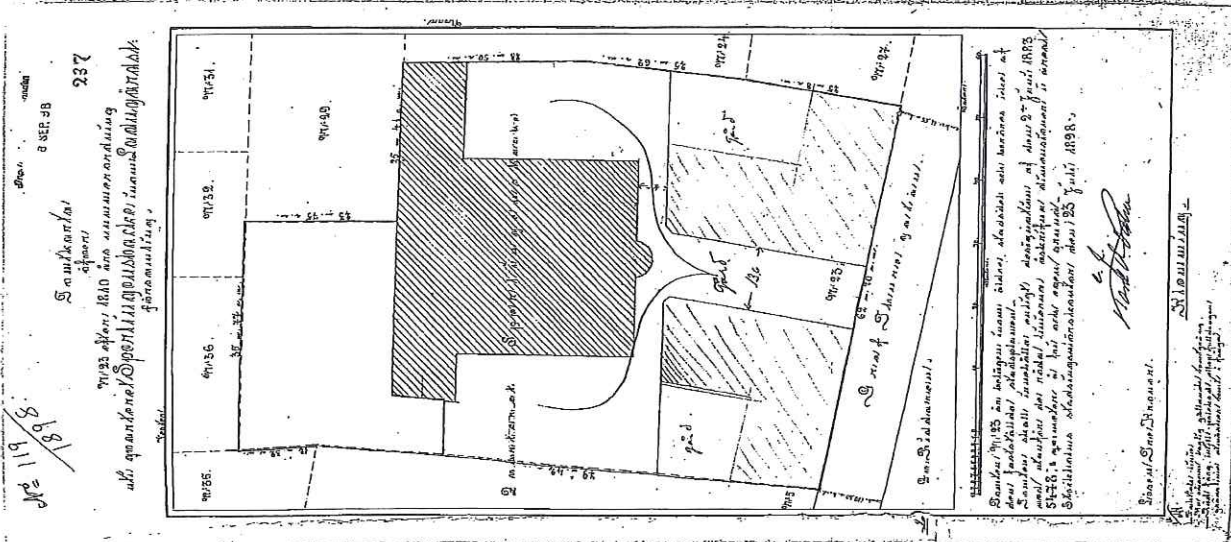
Ovan: Sektion av byggnaden daterad 1898. Lågg märke till den häst och vagn som är på väg att passera ut genom byggnadens bottenvåning. Ur Stadsbyggnadskontorets arkiv.

Längst till vänster: Situationsplan daterad 1898, huvudbyggnaden syns som skrafferad. Strukturen av innergården innan gårdsflyglarna tillkom kan tydligt avläsas. Ur Stadsbyggnadskontorets arkiv.

Till vänster: Sektion av byggnaden där de bärande tegelkonstruktionerna redovisas. Ritning ur Stadsbyggnadskontorets arkiv daterad 1898.

Kv. Sperlögens backe 56, Stockholm
Antikvarisk förundersökning

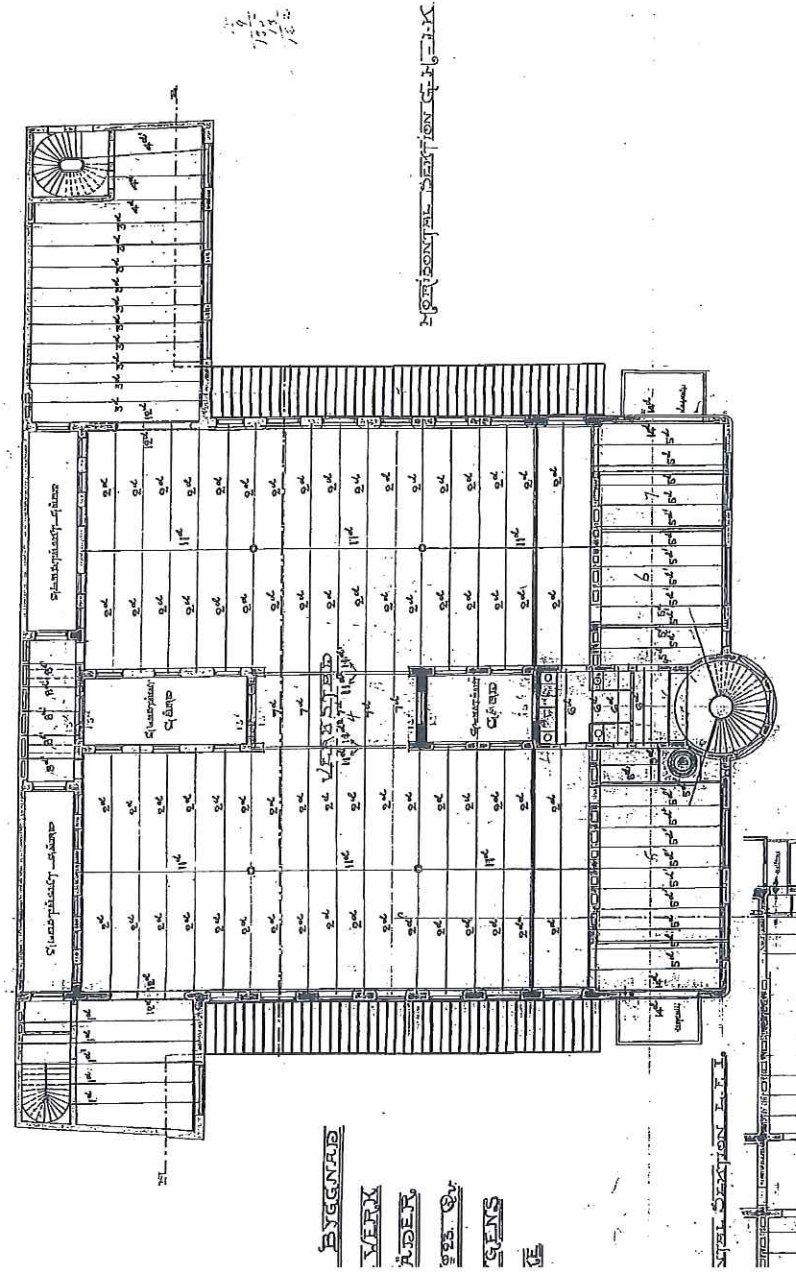

Inre funktioner och utformning

I huvudbyggnadens källare och bottenvåning inrymdes vagnshus. I bottenvåningen fanns också expedition och kontor samt ett sjukstall. 1 tr. upp fanns stall för sammanlagt 106 hästar samt rum för kuskarna. På 2 tr. fanns ett vagnsmakeri där vagnar kunde underhållas och på 3 tr. var det verkstäder. Vindsvåningen var foderupplag med två stora höskullor.

Transporten av hästar och vagnar våningarna emellan skedde med två hissar på byggnadens gavlar. På de våningar där det förvarades hästar fanns ett gödselnedkast som via en trumma ledde avfallet ned till en kärra på bottenvåningen.

De två gårdsflyglarna innehöll stora salar med betongpelare och nyttjades som magasin och vagnsupplag.

BYGGNAD

VERK

ÅDER

STES. OCH

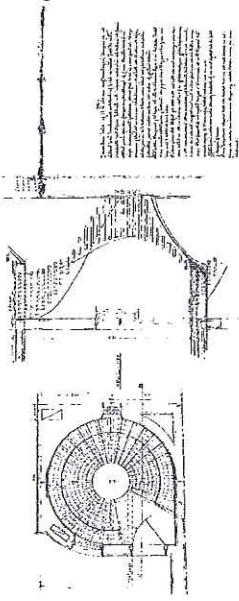
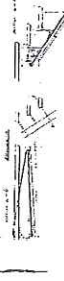
TEGNS

Ö

STAL SEKTION I. I. I.

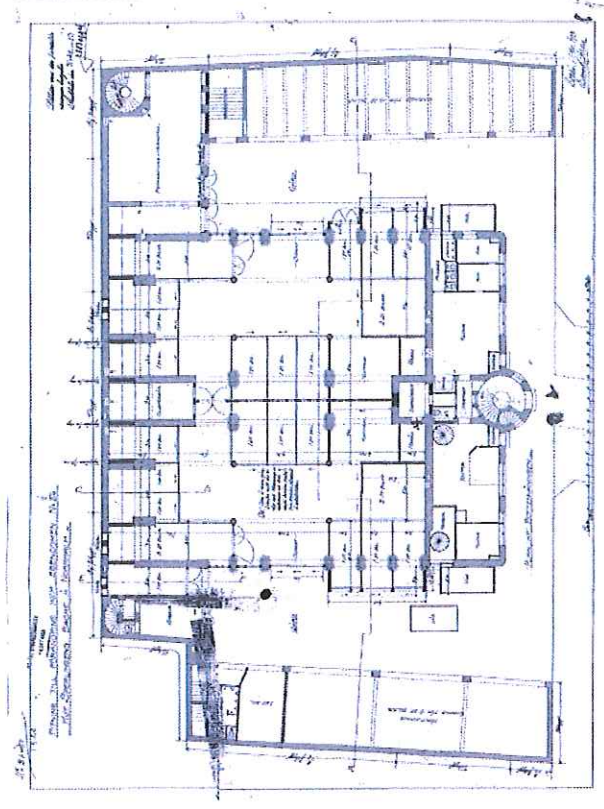
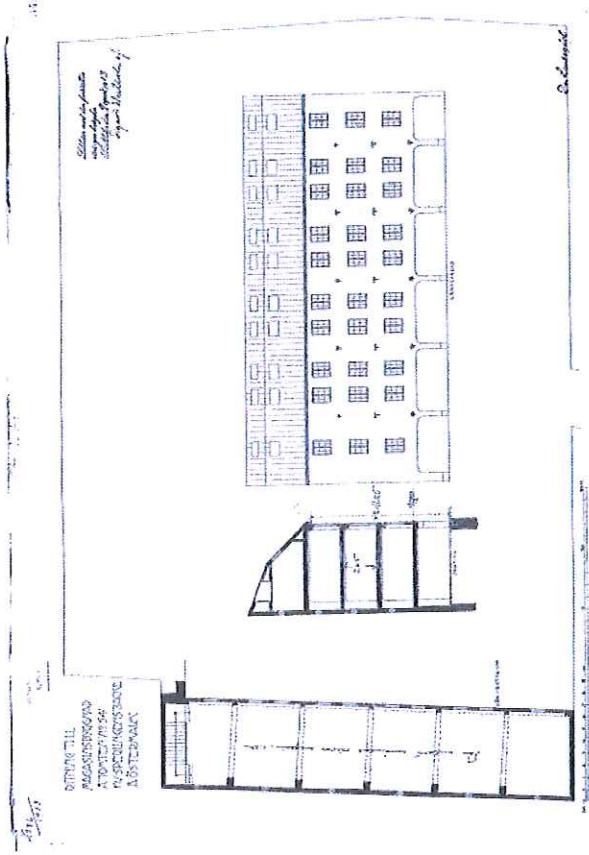
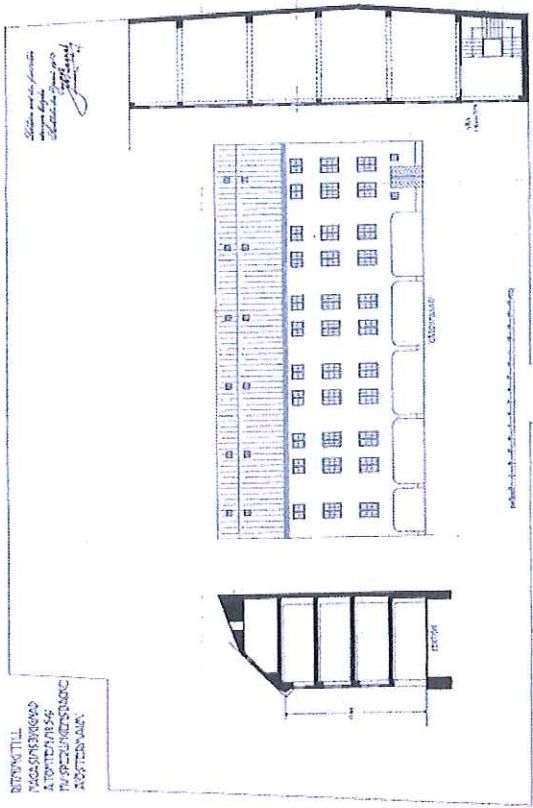
Ritning för åttondagens Långflyglarnas & korvarens 2. tr. Om Sveriges Rikets

Längst till vänster: Ett av huvudbyggnadens våningsplan 1973. Ur SSM:s inventering.

Till vänster: Ritning av torntrapphusets trappspindel. Beskrivningen av hur denna skulle utföras var detaljerad, ett tecken på att rena betongarbeten vid den här tiden krävde noggrann redogörelse. Ur Stadsbyggnadskontorets arkiv.

Ovan: Plan av våningen 2 tr. där vagnsmakeriet och verkstäder inrymdes. Ur Stadsbyggnadskontorets arkiv.

Överst till vänster: Ritning till den norra gårdsflygeln daterad 1913. Lokalerna erbjud rikligt med förvaringsutrymme. Ur Stadsbyggnadskontorets arkiv.

Ovan: Ritning till den södra gårdsflygeln daterad 1913. Byggnaden speglar i stort den norra flygeln. Ur Stadsbyggnadskontorets arkiv.

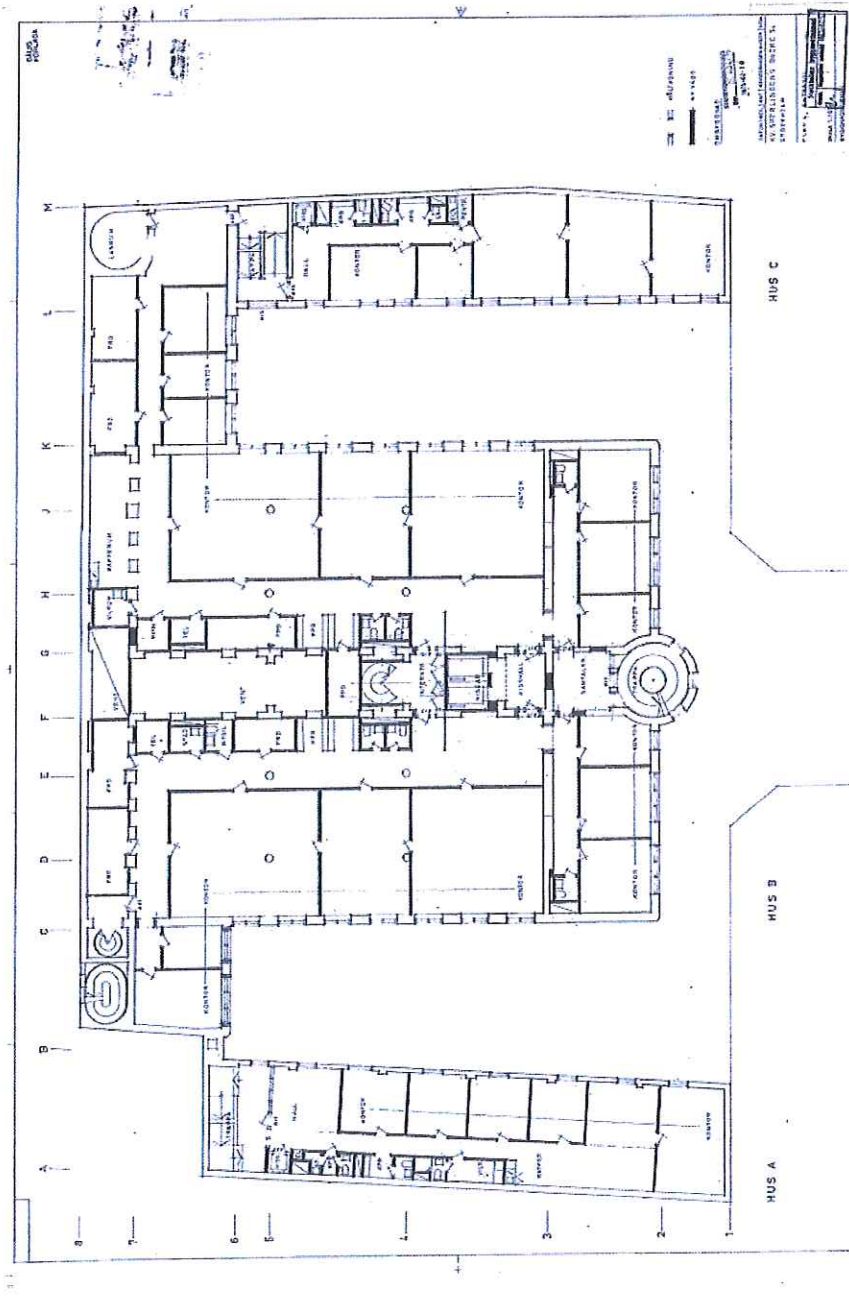
Till vänster: Byggnadernas bottenvåningar efter att de byggts om för att inrymma bilgarage. Ritning daterad 1923 ur Stadsbyggnadskontorets arkiv.

Kv. Sperlingens backe 56, Stockholm
Antikvarisk förundersökning

Nyréns Arkitektkontor

Ombyggnadshistorik (bygglov)

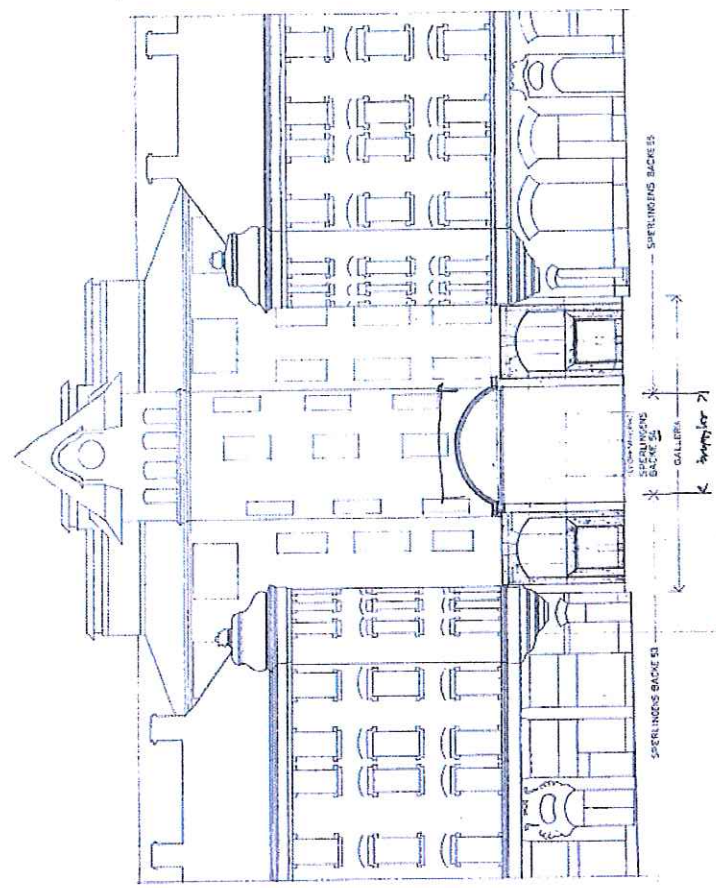
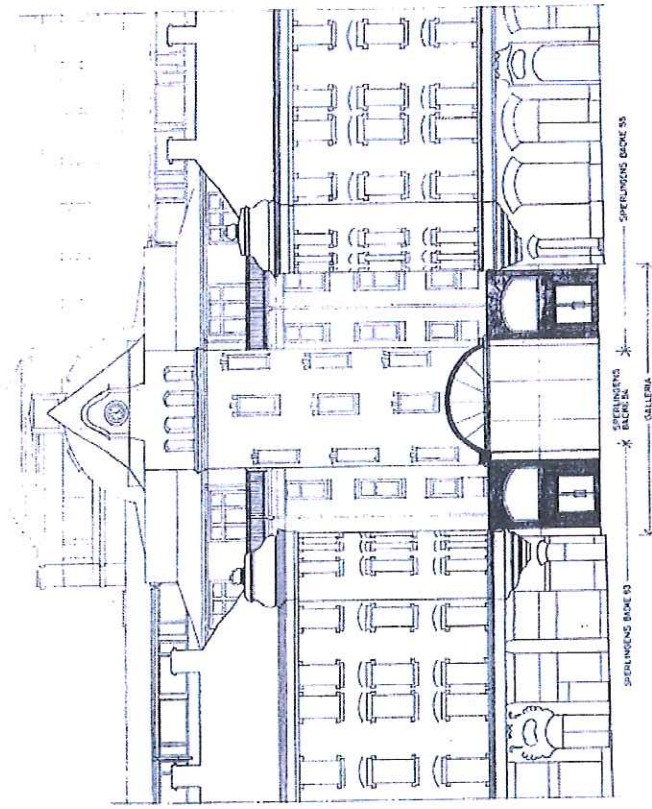
- 1898 - Byggnaden uppförs
- 1913 - Tillbyggnad av lager
- 1923 - Om- och tillbyggnad av lager
- 1926 - Ändring vån. 3 tr. och installation av hiss
- 1927 - Ändring vån. 1 tr.
- 1928 - Ändring bottenvåning
- 1934 - Ändring bottenvåning och 2 tr.
- 1939 - Ändring bottenvåning - entresolvåning
- 1942 - Kommunikationstrappa bottenvåning, entresolvåning
- 1944 - Ändring bjälklag 1 tr.
- 1947 - Ändring bottenvåning
- 1970 - Fullständig ombyggnad av alla tre byggnader, funktionen ändras från lager och verkstäder till kontor.
- 1971 - Tillbyggnad bjälklag
- 1986 - Om- och tillbyggnad av källare och bottenvåning till butiksgalleria samt överbbyggnad av gård. Upptagande av brandmur mot kv. Sperlingens backe 62. Ombyggnad från kontor till personlokaler i södra gårdsflygel, våning 1 tr.
- 1989 - Ombyggnad av kontor, plan 3, 4, 5 och 6 (vån. 1-4 tr.) och ändrad planlösning plan 7. Plan 8 och 9 tr. inreds och det välvda taket över entresolvåningen tillkommer.
- 1989 - Ombyggnad av kontor, flåkrum, takfönster, plan 8. Fönster i brandvägg mot Sperlingens Backe 63.
- 1993 - Terrass på tak våning 7 tr.

Plan över plan 5 efter 1970-talets ombyggnad. Verkstads- och lagerytorna gav rymliga kontorsutrymmen. Ur Stadsbyggnadskontorets arkiv.

1994 - Ombyggnad av kontor våning 1-3 tr. samt ny interntrappa plan 4-5.

1998 - Ändring av bärande konstruktion i kontorshus, väggparti tas bort mellan två bärande väggar i inre del av butik.

Bygglöshandlingar inför uppförandet av galleriasfasaden mot Grev Turegatan. Arkitekt Hans Murman, daterade 1882. Ärendet avslutades 1991. Ritningarna visar tydligt hur framför allt de övre våningarna kom att förändras under 1980-talet.

Kv. Sperlingens backe 56, Stockholm
Antikvarisk förundersökning

Bevarandestatus

Exteriör

Fasaderna är föreklade men ändå relativt välbevarade, flertalet detaljer minner om den jugendinspirerade fasad som uppfördes 1900. Från Grev Turegatan är det idag svårt att uppleva miljön då innergården överglasades 1989, blickpunkten blir istället på det entréparti av stål och glas som uppfördes i samband med Sturegallerian.

Tornet och dess branta takfall upplevs delvis från gatunivå. Stuprör av röd plåt leder vattnet från 1990-talets takteras-ser. Gavelhissarna är numera rivna, öppningarna i muren har ersatts av fönster. Fasadens detaljer i granit är bevarade, framför allt sockelväningen med sina granitblock och runda, utanpåliggande fogar exponeras i gallerian. Huvudbyggnadens portik och huggna granitblock blir är svårästa bland de moderna materialen.

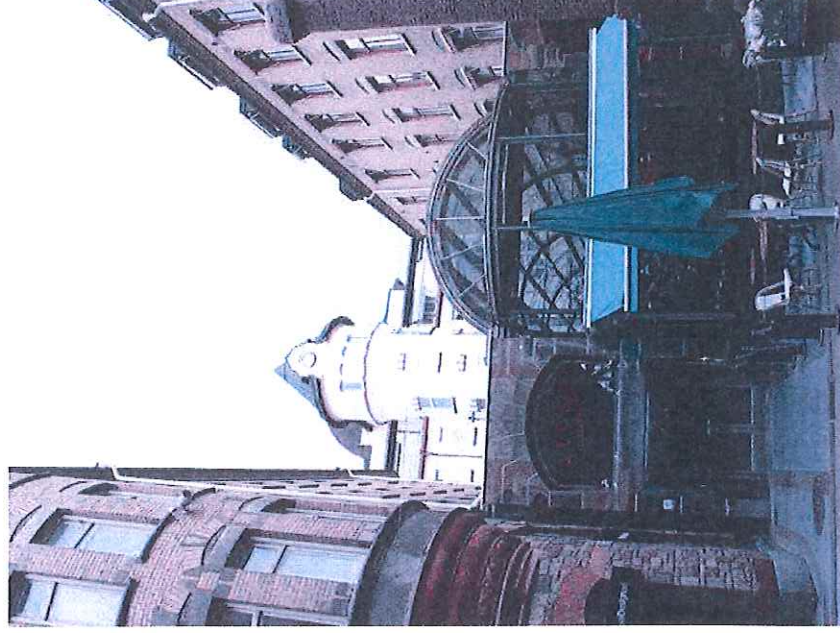
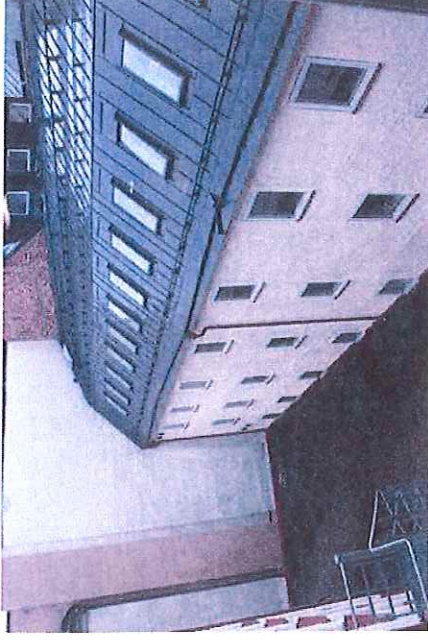
Fönster och portar är utbytta. Fönsterpartierna är av aluminium och klarglas med utanpåliggande spröjs. Sockelväningens fönster ter sig äldre med bågar av trä med en innerbåge av trädglas.

Överst till vänster: Den norra gårdsflygeln, hus C, sedd från hus A.

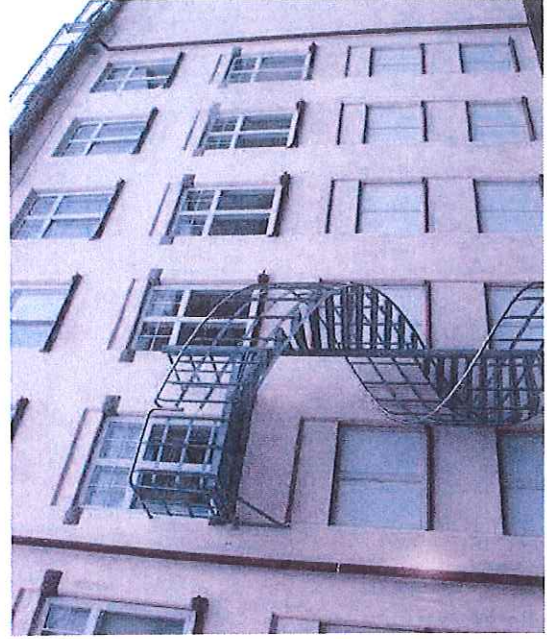
Överst till höger: Den södra gårdsflygeln, hus B, sedd från hus A. Grusplanen är taket till den numera överbyggda innergården.

Till vänster: Huvudbyggnadens fasad sedd ifrån Grev Turegatan.

Längst till vänster: Sockelväningens enkla jugendportik in mot torntrapphuset.

Kv. Sperlingens backe 56, Stockholm
Antikvarisk förundersökning

12 **Nyréns Arkitektkontor**

Kv. Sperlings backe 56, Stockholm
Antikvarisk förundersökning

Ovan till vänster: Passagen till vänster om entrépartiet som numera leder vidare in mot Sturegallerian.

Ovan till höger: De kraftiga pelarna av granitblock

Till vänster: Den överglasade gården inrymmer idag en servering, Tures, och entréer till de omgivande butikerna.

Längst till vänster: Del av huvudbyggnadens fasad sedd från den södra gårdsflygeln. De nedre våningarna inrymmer idag klädbutik, rummen innanför de täckta fönstren är dels lager, dels butiksyta.

Interiör

Fastighetens interiörer är idag kraftigt förändrade då lokalerna gått från att ha varit magasin och verkstad till kontor. Våningarnas innerväggar har flyttats och bytt position ett flertal gånger till följd av anpassning för olika hyresgäster. Få ursprungliga detaljer är bevarade utan fastigheten präglas av moderna kontorsytor och kommersiella butiksytor i anslutning till Sturegallerian. Byggnadsdetaljer kan dock vara inbyggda och därmed dolda för en okulär inventering.

Fastighetens bärverk av stål och bjälklag av bremervalv är på sina ställen exponerade vilket gör att konstruktionen blir läsbar. På plan 5 är det ursprungliga betonggolvet framtaget, det är relativt skadat med sprickor och håligheter, betongen gör att lokalernas industriella bakgrund tydliggörs. Betongen verkar vara polerad eller dammbunden.

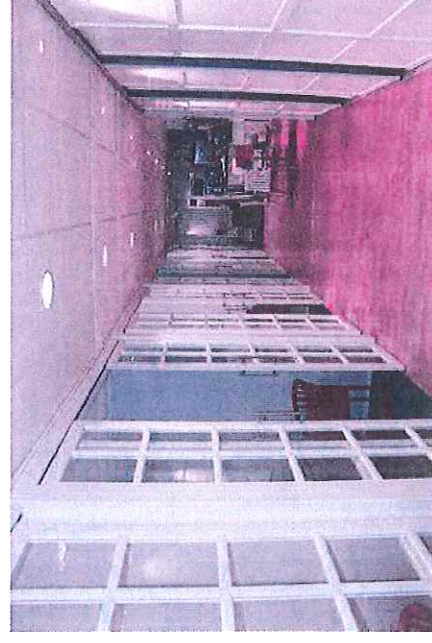
Dörr- och fönstersnicketer är utbytta mot moderna varianter. Fönsterbänkarna av marmor bedöms vara från 1970-talets ombyggnad. Trapphusornets takstol är exponerad på nuvarande plan 7, rummet i sig är idag kontor och mörkrum.

Gårdsflyglarna inreddes ursprungligen som rena magasinlokaler vilket innebär att dekorativa detaljer förmodligen saknades helt. Vid inventeringen påträffades inga kulturhistoriskt värdefulla detaljer som bedöms vara äldre utan byggnaderna präglas istället av 1980-talet samt senare tillkomna moderna kontorsinredningar. I den norra flygelns trapphus blottas delar av huvudbyggnadens granitfasad, fasaden kom att byggas in när flygeln uppfördes.

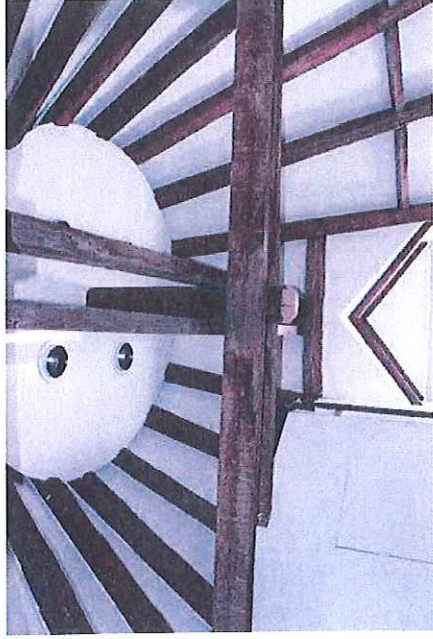
Ovan: Kontorslokal på plan 5 i huvudbyggnaden. De nuvarande hyresgästerna valde att ta bort det befintliga trägolvet och frilägga det underliggande, ursprungliga, betonggolvet.

Till vänster: Kontorslokal på plan 3 i den södra gårdsflygeln.

Till höger: Kontorslokal på plan 3 i den norra gårdsflygeln.

Kv. Sperlingens backe 56, Stockholm
Antikvarisk förundersökning

Överst till vänster: Entresolvåningens kontorslandskap på plan 7 i huvudbyggnaden.

Överst i mitten: Frilagd takstol i tornets översta våningsplan, idag inrett som kontor och mörkrum.

Ovan: Ståpelare och bjälklag i kontorslandskapet på plan 4 i huvudbyggnaden. Akustikdämpande plattor har monterats i bremervälven.

Till vänster: Putsade bremervälv med blottad stålkonstruktion på plan 3 i huvudbyggnaden.

Kv. Sperlingens backe 56, Stockholm
Antikvarisk förundersökning

Ovan till höger: Kontorslokaler på plan 4.

Ovan: Kontorslokaler på plan 6. Stålkonstruktionen och entresolvåningen tillkom 1988.

Till vänster: Framtaget betongolv på plan 5 i huvudbyggnaden

Längst till vänster: Trappspindeln i torntrapphuset.

Kv. Sperlingens backe 56, Stockholm
Antikvarisk förundersökning

Kulturhistoriskt värde

Det är en med avseende på struktur, material och höjd/skala relativt enhetlig bebyggelse som präglas av 1870-talets juridiska reglering av byggandet (1874 års nationella byggnadsstadga och Stockholms lokala byggnadsordning från 1876).

Ur riksintressessynvinkel är det framför allt kvarterets funktion som källa till kunskap om 1800-talets stadsbyggande och som källa till upplevelse av den täta och enhetliga stenstadsbebyggelsen som karakteriserar detta skede. Kvarteret utgör också en central del i stadsmiljön kring Stureplan, Birger Jarlsgratan och Sturegatan. Med tiden har även handeln fått en allt större betydelse inom kvarteret vilket manifesteras genom uppförandet av Sturegallerian på 1980-talet.

Nedan redovisas en analys av fastighetens kulturhistoriska värde. Analysen utgår från en arbetsmodell för värdering som presenteras i boken Kulturhistorisk värdering av bebyggelse av Axel Unnerbäck (Riksantikvarieämbetet 2002). I analysen har begreppet kulturhistoriskt värde delats upp i kategorierna dokumentvärdet och upplevelsevärden. Dokumentvärdet avser den information en byggnad kan förmedla från t. ex. samhällshistorisk och arkitekturhistorisk synpunkt. Upplevelsevärden avser miljöskapande, arkitektoniska och estetiska kvaliteter.

Dokumentvärdet

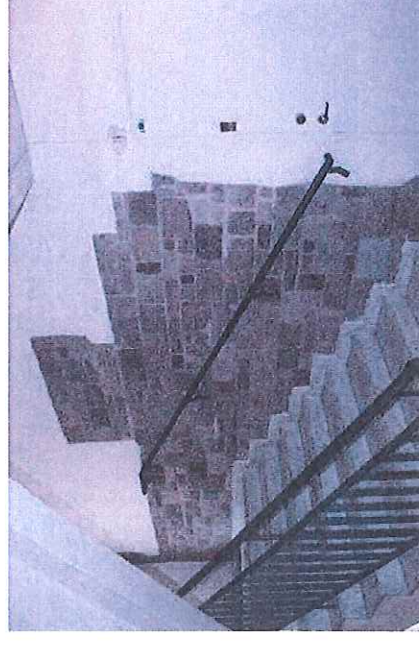
Kvarteret Sperlingens backe ligger i gränzonen mellan två rumtätsstrukturer som etablerades i samband med en reglering på 1640-talet. Grev Turegatan och Humlegårdsgatan fick sin nuvarande sträckning under denna period. Utöver denna äldre struktur som vittnar om 1600-talets stora reglerings- och utbyggnadsått presenterar kvarteret framför allt det sena 1800-talets stadsbyggande. Karakteristiskt för denna period är breda, trädplanterade huvudgator (Birger Jarlsgratan och Sturegatan) med öppna platsbildningar (Stureplan) och en tät, enhetlig och påkostad stenstadsbebyggelse. Övriga gator (Grev Turegatan och Humlegårdsgatan) är smalare och med en enklare, mindre påkostad bebyggelse.

Fastigheten Sperlingens backe 54 präglades länge av verksamheten som Freys hyrverk stod för men kontrollerades under 1970-talet. Fastighetens är intressant ur ett byggnads-historiskt perspektiv på grund av dess forna funktion som häst- och bilgarage. Byggnaderna har en tidstypisk rationell industrikonstruktion i kombination med en arkitektoniskt ordnad fasad tänkt att hävda sig bland de omgivande bostadshusen.

Freys, som är en historiskt välkänd Stockholmsföreteelse, och fastigheten där företagets historia påbörjades är intressant ur ett samhällshistoriskt perspektiv vilket ger byggnaden ett visst sådant värde.

Då fastighetens interiörer kraftigt förändrades genom kontrolleringen är idag våningarnas ursprungliga funktioner otydliga. Den bevarade stål- och tegelkonstruktion ger byggnaden ett byggnadstekniskt värde, särskilt med tanke på att konstruktionen till stor del är exponerad vilket tillför en pedagogisk aspekt. Genom åren har flertalet öppningar och håltagningar gjorts i tegelmurverket men de djupa murarna visar fortfarande på en ålderdomlighet som interiörerna i övrigt saknar.

Överst: Stålbalkar och bremervälv på plan 3 i huvudbyggnaden.
Mitten: Stålkonstruktion och bremervälv på plan 5 i huvudbyggnaden.
Akustikdämpande plattor har monterats i valvbågarna.
Nederst: Delar av huvudbyggnadens fasad exponeras i trapphuset i hus C.

Kv. Sperlingens backe 56, Stockholm
Antikvarisk förundersökning

Upplevelsevärden

Fastigheten och dess struktur är idag svårsläst från gatunivå då den ingår i Sturegallerian med dess vindlande passager och butiker. Från Grev Turegatan skymt stora delar av fasaden av gårdsöverbyggnaden i stål och glas. Rumsbildningen som tidigare uppstod med huvudbyggnaden och dess flankerande flyglar i samverkan med de två bostadshusen mot Grev Turegatan är således idag delvis bortbyggd.

Trots att den numera bara indirekt kan upplevas från gatan har byggnaden en positiv betydelse för stadsbilden och gaturummet, den utgör en viktig komponent i kvarterets *miljöskapande värden*. Dess fasader är relativt välbevarade, delar av den skulpturala sockelväningen av granit kan upplevas inifrån gallerian.

Fastighetens *patina* är framförallt bunden till dess fasader med sin granit och bevarade putskaraktär. Bevarade murverk och stålkonstruktioner bidrar till interiörens patina och autenticitetsvärde. Interiören belastas dock av de kontinuerliga ombyggnaderna vilket efterlämnat ett svårsläst modernt kontorslandskap.

Huvudbyggnaden har ett *arkitektoniskt värde* som exempel på det tidiga 1900-talets jugendstil i enkel tappning med en interiör utformning fokuserad på funktionalitet.

Värdebärande detaljer

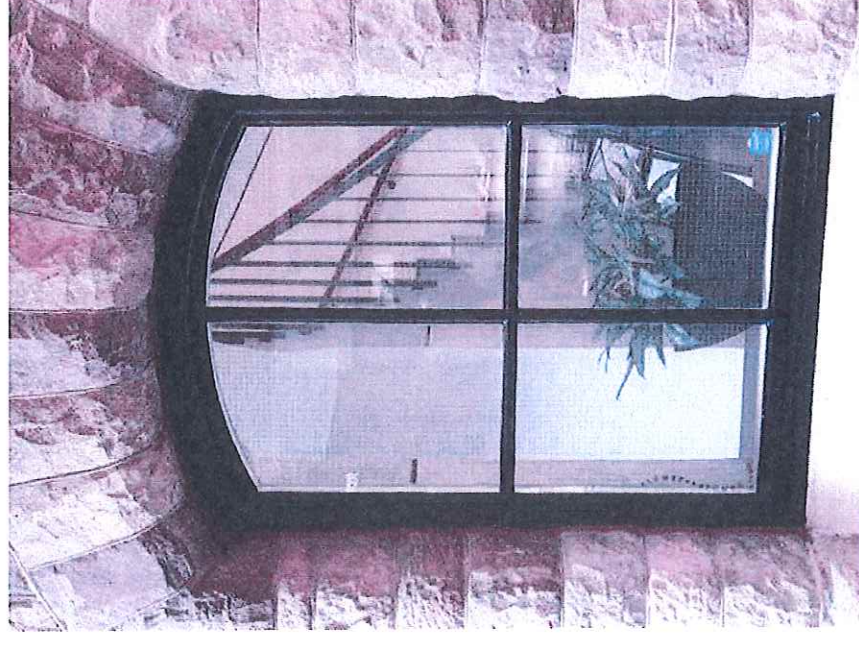
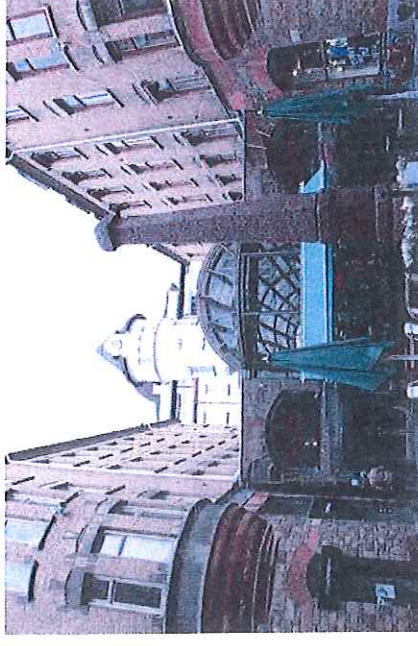
Huvudbyggnaden

- Fasadens granitdetaljer och bevarade putskaraktär.
- Den synliga byggnadskonstruktionen från 1900 bestående av bremervälv som vilar på stålbalkar och stålpelare.
- Stora öppna magasins- och verkstadslokaler med exponerad konstruktion.
- Till stor del bevarad stomme av tegel.
- Viktig som rumsbildande element i gaturummet.

Gårdsflyglarna

- Fasadernas bevarade putskaraktär.
- Viktiga för fastighetens rumsbildande funktion.
- Till stor del bevarad stomme.

På de planritningar som följer efter detta kapitel är de kulturhistoriskt värdefulla detaljerna markerade. Rött visar organiskt material så som trä, i det här fallet tornets takstomme på plan 7 samt två fönster i botteväningen vilka kan vara ursprungliga. Blått står för oorganiskt material så som sten och tegel, i det här fallet ursprunglig tegelstomme, bremervälv och byggnadsdelar utförda i granit. Grönt markerar metall, i det här fallet den exponerade bärande konstruktionen av stål. Till höger om planritningen återfinns en beskrivning av de kulturhistoriskt värdefulla detaljerna specifika för våningen. Överkryssade rum är ej inventerade.

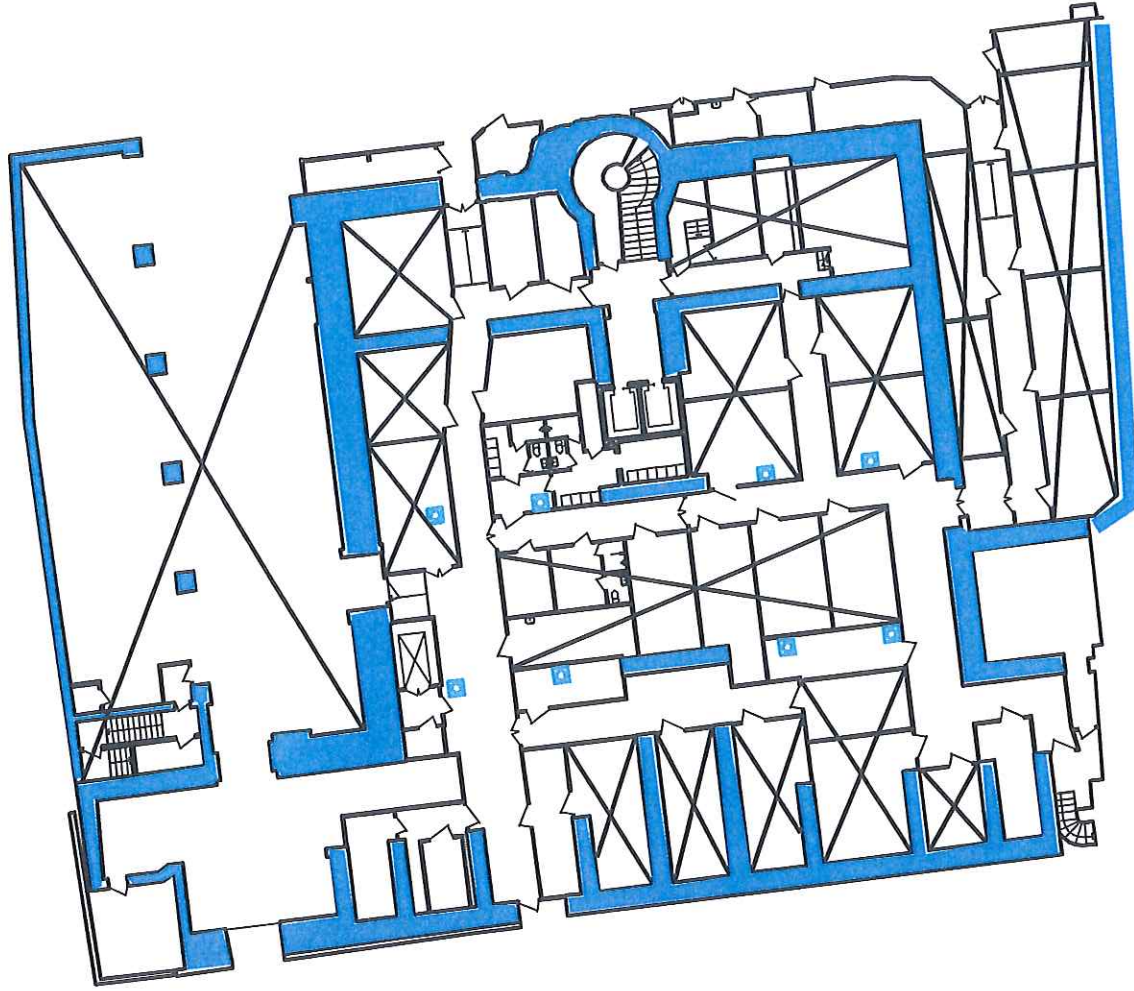
Ovan: Byggnaden sedd ifrån Grev Turegatan. Trots att galleriafasaden idag är det dominerande i gaturummet bidrar fastigheten till den rumsbildning som uppstår på platsen.

Till höger: Ett av två fönster i tomtrapphusets bottenvåning vilka kan vara ursprungliga. En innerbåge med trådglas har monterats innanför den yttre bågen.

Kv. Sperlingens backe 56, Stockholm

Antikvarisk förundersökning

Kulturhistoriskt värdefulla delar och detaljer

Källarvåning

Fastighetens källarvåning präglas av vindlande gåingar där mycket förändrats sedan uppförandet. Våningen används idag i stor utsträckning som förrådslokaler för de hyresgäster som finns i huset. För denna användnings skull har flertalet mellanväggar uppförts i det från början öppna våningsplanet. Det är framför allt de solida grästens- och tegelmurar som utgör byggnadens grund som är kvar av den ursprungliga byggnadens struktur. De bidrar till det kulturhistoriska värdet tillsammans med stälpelarna.

Kulturhistoriskt värdefulla delar och detaljer

Röd - Organiskt material så som trä

Blå - Oorganiskt material så som sten

Grön - Metall

Kv. Sperlörens backe 56, Stockholm
Antikvarisk förundersökning

Bottenvåning

Bottenvåningen består idag till stora delar av butiksytor vilka ingår i Sturegallerian. Genom markeringen av de ursprungliga fragmenten av hyrverkets stomme framträder dess utformning tydligt bland gallerians idag svårästa miljö. De vackra granitdetaljerna som utgör byggnadens sockelvåning kan upplevas utan- och innanför butikerna. Övriga delar av konstruktionen är idag inklädda och dolda av innertak och gipsväggar.

Kultuurstoriskt värdefulla delar och detaljer

Röd - Organiskt material så som trä

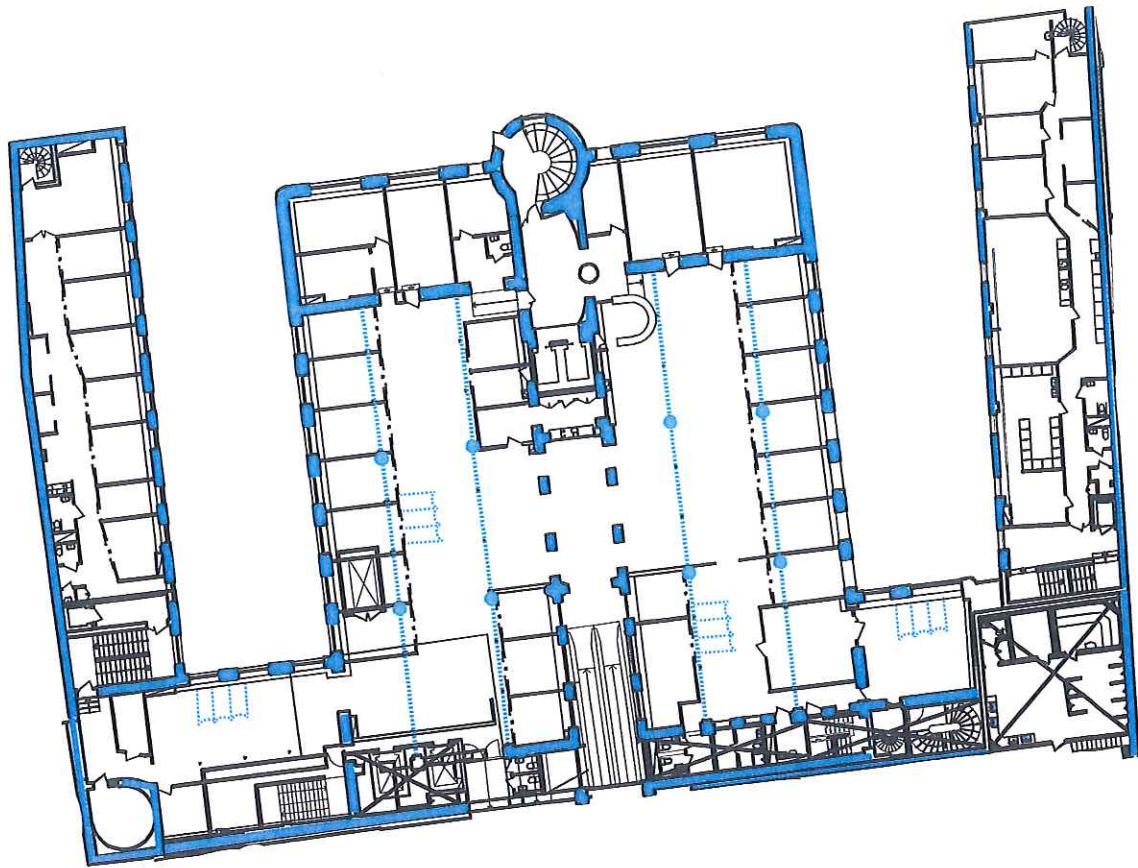
Blå - Oorganiskt material så som sten

Grön - Metall

Kv. Sperlångens backe 56, Stockholm
Antikvarisk förundersökning

Våning 1

Våningsplanet är idag till stor del utnyttjat av en klädbutik. Likt övriga övre våningsplan är det de solida tegelmurarna, bremervalven och den exponerade stålkonstruktionen som är värdebärande för våningsplanets kulturhistoriska värden. Stålpelarna är till viss del inklädda.

Kulturhistoriskt värdefulla delar och detaljer

Röd - Organiskt material så som trä

Blå - Oorganiskt material så som sten

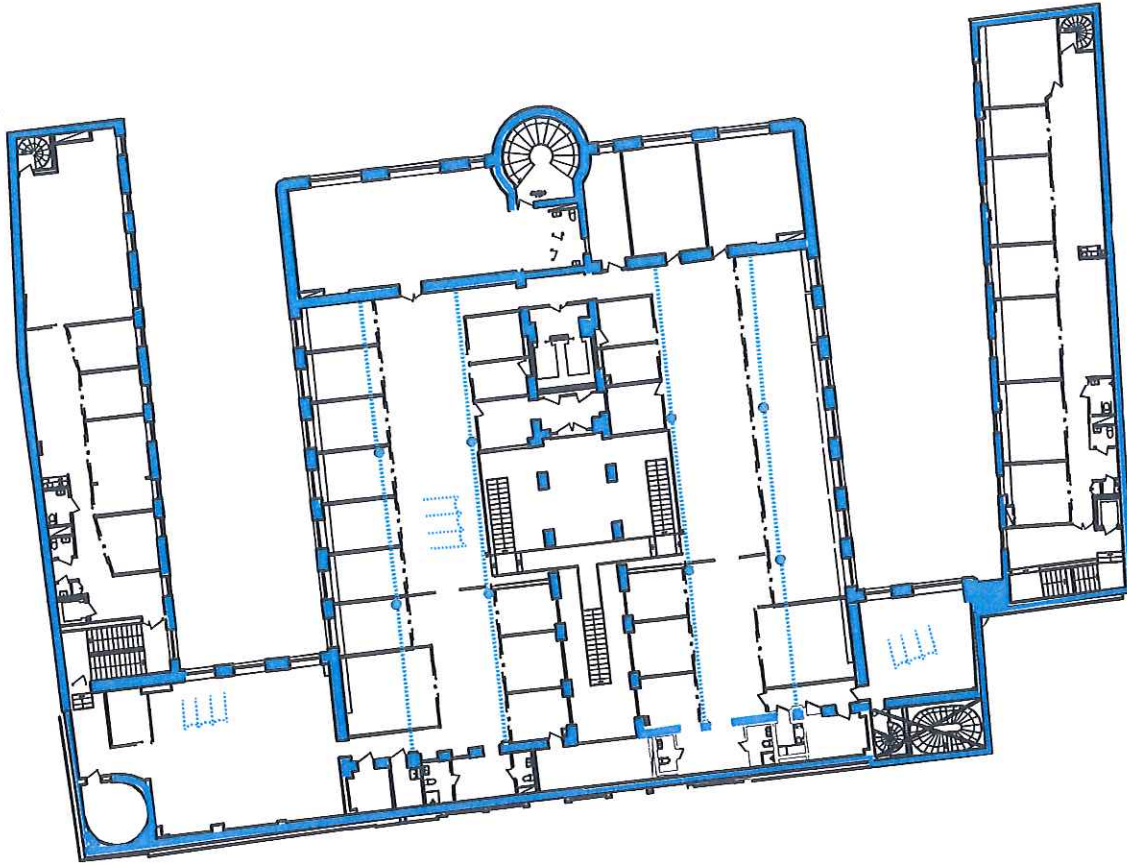
Grön - Metall

Kv. Sperlingens backe 56, Stockholm
Antikvarisk förundersökning

20 **Nyréns** Arkitektkontor

Våning 2

Våningsplanet är idag nyttjat som kontorslokaler. Likt övriga övre våningsplan är det de solida tegelmurarna, bremervälven och den exponerade stålkonstruktionen som är värdebärande för våningsplanets kulturhistoriska värden.

Kulturhistoriskt värdefulla delar och detaljer

Röd - Organiskt material så som trä

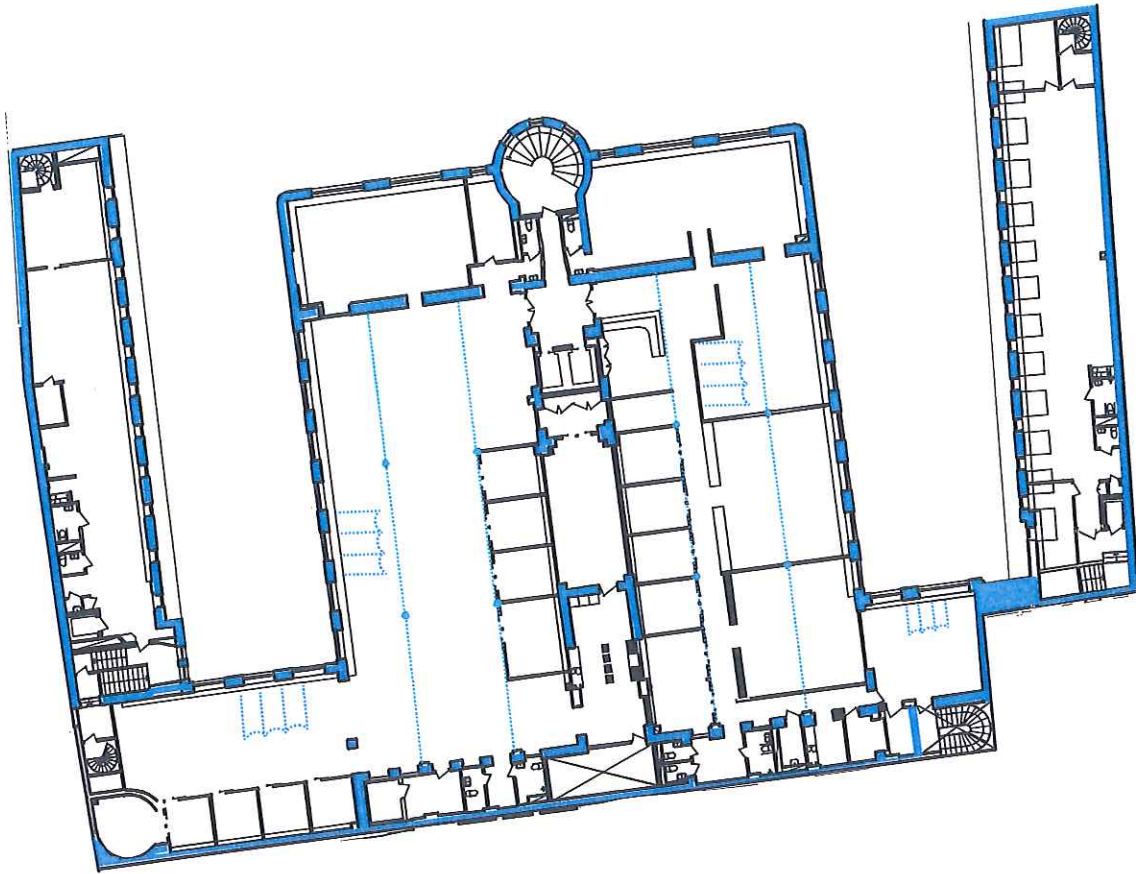
Blå - Oorganiskt material så som sten

Grön - Metall

Kv. Sperlångens backe 56, Stockholm
Antikvarisk förundersökning

Våning 3

Våningsplanet nyttjas som kontorslokaler. Likt övriga övre våningsplan är det de solida tegelmurarna, bremervälven och den exponerade stålkonstruktionen som är värdebärande för våningsplanets kulturhistoriska värden.

Kulturhistoriskt värdefulla delar och detaljer

Röd - Organiskt material så som trä

Blå - Oorganiskt material så som sten

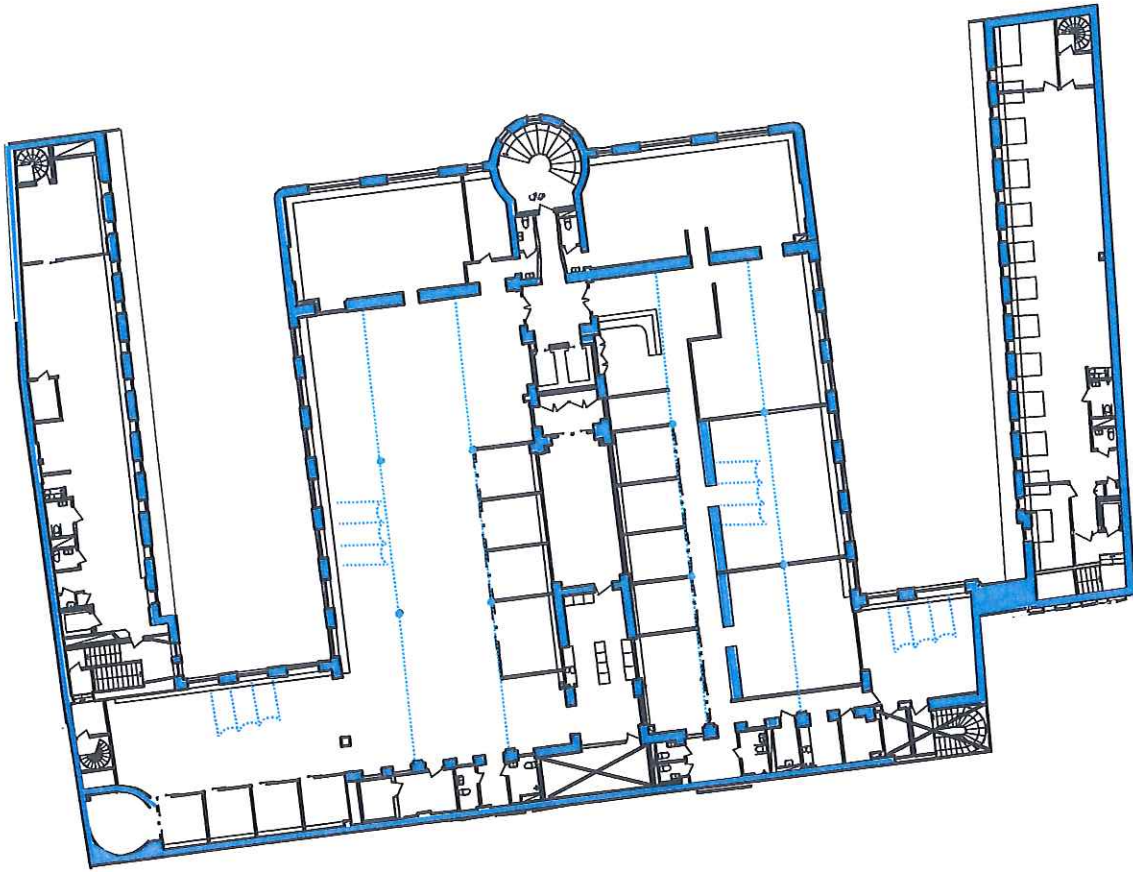
Grön - Metall

Kv. Sperlingens backe 56, Stockholm
Antikvarisk förundersökning

22 **Nyréns** Arkitektkontor

Våning 4

Våningsplanet nyttjas som kontorslokaler. Likt övriga övre våningsplan är det de solida tegelmurarna, bremervalven och den exponerade stålkonstruktionen som är värdeberärande för våningsplanets kulturhistoriska värden.

Kulturhistoriskt värdefulla delar och detaljer

Röd - Organiskt material så som trä

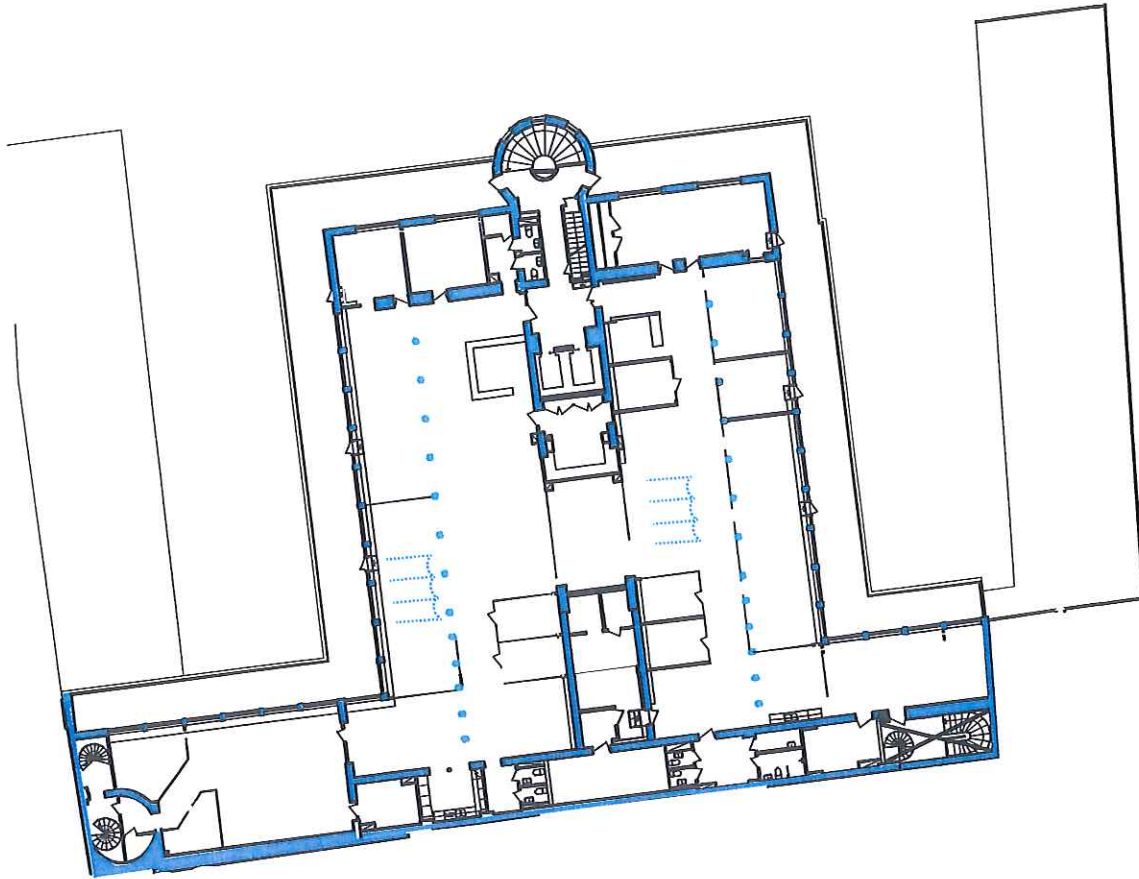
Blå - Organiskt material så som sten

Grön - Metall

Kv. Sperlångens backe 56, Stockholm
Antikvarisk förundersökning

Våning 5

Våningsplanet är idag nyttjat som kontorslokaler. Likt övriga övre våningsplan är det de solida tegelmurarna, bremervälven och den exponerade stålkonstruktionen som är värdebärande för våningsplanets kulturhistoriska värden. Stålkonstruktionen är nättare i sin form än stålet på de underliggande våningarna.

Kulturhistoriskt värdefulla delar och detaljer

Röd - Organiskt material så som trä

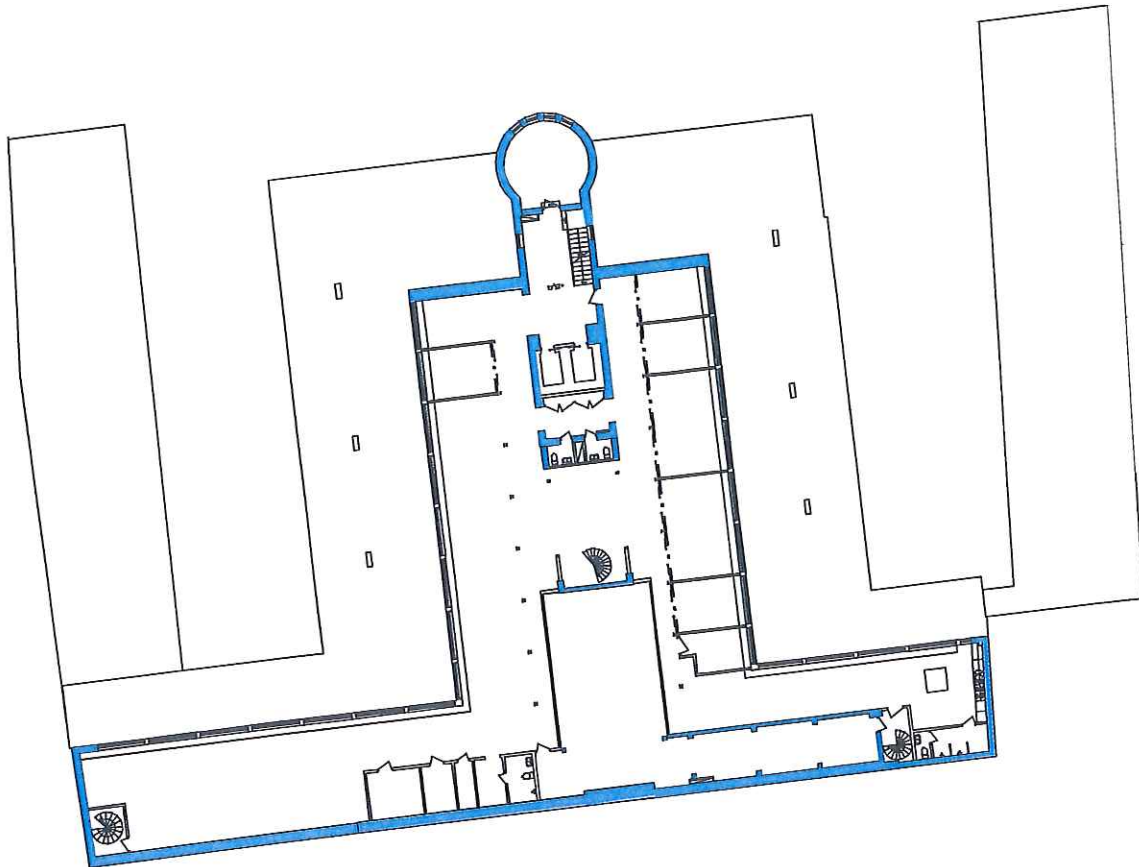
Blå - Oorganiskt material så som sten

Grön - Metall

Kv. Speringens backe 56, Stockholm
Antikvarisk förundersökning

Våning 6

Våningsplanet är idag nyttjat som kontorslokaler vilket är långt ifrån dess ursprungliga funktion som höskulle. Liket övriga övre våningsplan är det de solida tegelmurarna som är värdebärande för våningsplanets kulturhistoriska värden. Stålkonstruktionen som bär entresolen och det välvda taket är sekundärt och tillkom i samband med uppförandet av Sturegallerian 1989.

Kulturhistoriskt värdefulla delar och detaljer

Röd - Organiskt material så som trä

Blå - Oorganiskt material så som sten

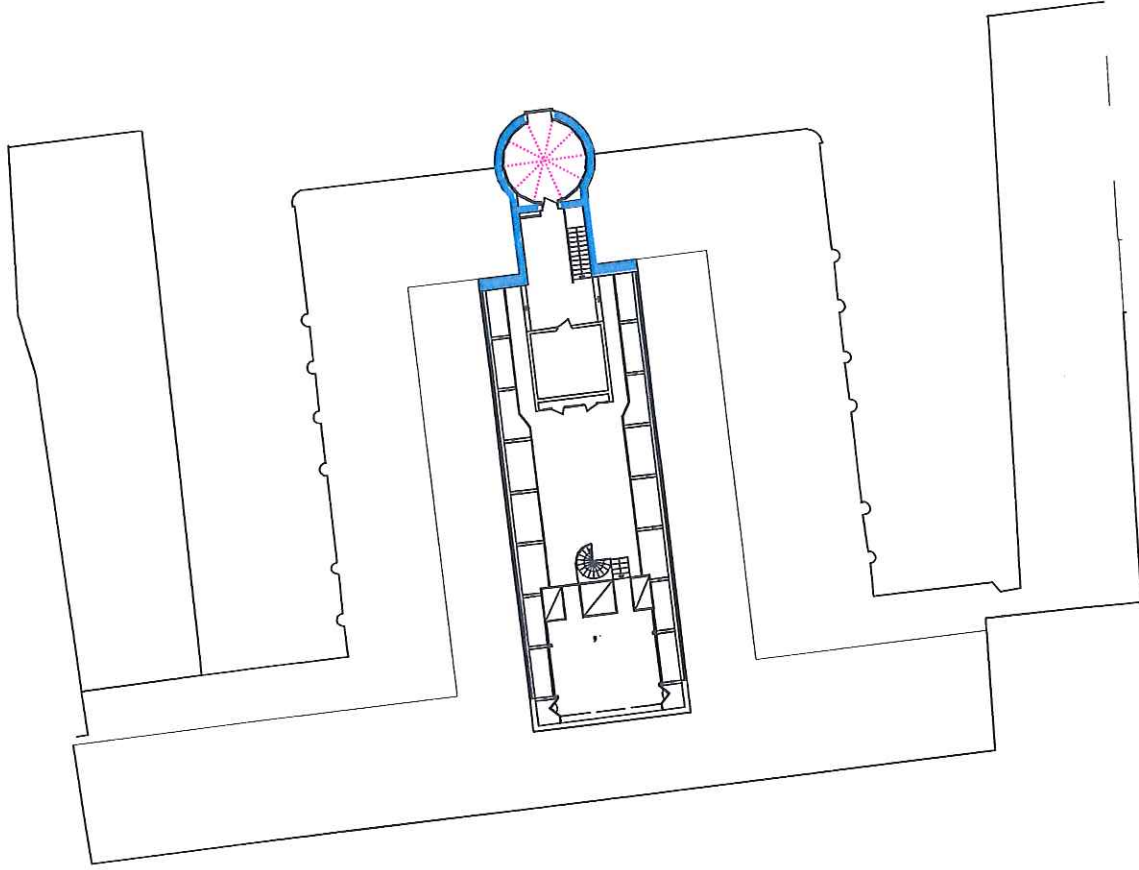
Grön - Metall

Kv. Sperlörens backe 56, Stockholm

Antikvarisk förundersökning

Våning 7

Våningsplanet är en entresolvåning som nyttjas som kontors- och konferenslokaler. På denna översta våning saknas flera av de värdebärare som förekommer längre ner i huset. Torntrapphusets väggar samt den exponerade takstolen vittnar fastighetens ålderdomlighet.

Kulturhistoriskt värdefulla delar och detaljer

Röd - Organiskt material så som trä

Blå - Oorganiskt material så som sten

Grön - Metall

Kv. Sperlingens backe 56, Stockholm
Antikvarisk förundersökning

Källförteckning

Arkiv

Stockholms stad, Stadsbyggnadsnämnds arkiv (BNA) - bygglovsritningar och byggnadshandlingar

Stockholms Stadsmuseum (SSM)

Otryckta källor

Freys Hyrverk Stockholm AB, <http://www.freys.se/about-freys>. Läst 2014-04-14.

Tryckta källor och litteratur

Andersson, Karin & Hildebrand, Agneta (1988). *Byggnads- arkeologisk undersökning: det murade huset. 2.*, rev. uppl. Stockholm: Informationsenheten, Riksantikvarieämbetet.

Hallström, Jörgen & Läck, Anders (2007). *Boken om Freys*. Stockholm: Freys förvaltnings AB.

Samuelsson, Eivor (1953). *Stockholms åkare genom tiderna. Stockholm: [AB Ernst Nilsson]*

Unnerbäck, R. Axel (2002). *Kulturhistorisk värdering av bebyggelse. 1.* [uppl.] Stockholm: Riksantikvarieämbetets förl.